

László Péter Sándor: Hadiút volt-e a „Nagy Selyem Út?”

A Bevezető elé: Mindenekelőtt járjuk kissé körbe, hogyan történhetett itt az Ezredfordulón, (millenniumi építések, vasút, hidak, világkiállítás), és a Horthy-korszakban (dieselesítés, kikötőépítés, iskolák, országúthálózat, kutatás, ipari, mezőgazdasági fejlesztőhelyek stb.,) azaz kétszer is, hogy valósággal kirobbanó fejlődés szemtanúi lehettünk? Vajon voltak-e ennek az innovációs készségnek szerves történelmi, kulturális, antropológiai előzményei?

Miféle kérdésfeltevés is ez? Voltak-e ténylegesen történeti, sőt őstörténeti előzmények? Történelmileg vajon indokolt-e, azaz jogosan állítható-e egyáltalán, - főleg indítékként – mindez?

*Tudjuk: még a Pannoniában szóba-kerülő számos térrészben, így e terület „szívéhez” közel (Göcsej és az Őrség, Hetés, Vendség - irodalom: 3,8) is jelen volt a hunság egyik fő megtelepedési szállásterülete, (Érdy-féle térkép az üstökről, és általában a gyepükről), belőlük nőttek ki talán a székely szállások (Göcsej?), de Sztrabón szkítákat is említ Délvidékről, Geographica c. csodálatos művében, és maga Anonymus is **szklavinok** elnevezéssel-néven szólítja meg az itteni szkíta maradékot. Még Jordanes adatai kíváncsnának leginkább gemlítésre.*

*Commodus császár környezetében szereplő iratok szarmata - egyféle sajátos Jazig - Föderációról emlékeznek erre felé. Történelmi tény hogy ő kibékült a „barbár” szarmatákkal. Az Itteni Borostyánkő-útvonalhoz hasonlatosan, - **A Nagy Selyemút**, jelen tanulmány témája – mérhetetlen kultúráközvetítő-működtető jelentőséggel bírt (szkíta kultúra, s ennek jelentőségét most kezdjük felmérni.)*

*A másik közelítés az ipari innováció, - benne a vasgyártás - Kijevtől a Sajó völgyéig igencsak jelentős volt cca. Kr. u. 700-1100-ig. Tudjuk, Afanaszjevótól - **de inkább Andronovótól** - Kijevig a vasipar már megelőzőleg működött, ércet bányászott, gyepvasércet gyűjtött, sőt metallurgiai műhelyeket telepített egész Keletig kihatolva a Bajkálig (Tuva),- sőt tovább Kínáig.*

Egész más „vasművek” voltak ezek, mint a maiak. (A Sajó térségében hetet ástak ki a régészek, mára már ismeretes az eredeti technológiai kialakításuk, felszereltségük). Egyre inkább kiderül, hogy itt, a „Nagy Selyem út” ezen nyugati végén hozták létre azon műhelyeket amelyekkel a magyar-szablya készült. Akkor ez „csúcstechnika” volt. (De nem csak akkor, valószínű a damaszkuszi technológiára is hatással lehetett).

A hadtörténelem megállapítja, ez a dicsőséges technológiai-kor mentalitásában a huszár kor végéig (!) tartott. Egyik kitűzött célunk: ne legyen „reflexből” komolytalan az, aki vallja a szkíta-hun-magyar rokonságot. És ennek kapcsolatát a „szkíta sávval” azaz a Nagy Selyemúttal. Ezt az utat az akkori idők „innovációs folyosójának” tekinthetjük. Ebben a sávban - talán megfelelő név a „szkíta sáv” - nemcsak a fűszerek, ékszerek, metallurgiai ismeretek, de

a kocsiszerkezet, a fegyverzetek, és a termények is terjedtek. (Irodalom: 9,11,12) Ezt nyilván a román és a szláv-szerb-szlovák történészek egyik-másika fájlalja.¹

Mindegyik nép (szkíta, szaka, hun, székely) ebben az övezetben, de a délibbek is, (a pártus és a méd is, és a szasszanida-iráni is) alapvetően „területfejlesztésileg” gyepükkel dolgozott. (Irodalom: 10)

De nézzük az egzakt öröklést! Nos, ebben felmerül: Lehet-e összekötni a belső-ázsiai géncentrumokat a Szarmata-síkkal és a Tisza-folyó felső vidékével? És lehet e ugyanezt tenni az *Andronovóval*, illetve *Yamnaja-horizonttal*, illetve a kurgánosok népével? (Kurgan horizont)

A gén áramlása – kísérletesen, vagy megtapasztalt minták révén - nehezen érhető tetten. Az áramlás (drift- a „szkíta-gén - R1a1a – ill. *anyai ágon* - N1a, ami tulajdonképpen nem egy-egy gén, hanem egy-egy marker-csoport) s néha lekorlátozottan, így szűk hegyi patakvölgyeken (pl. Balkár) halad tova: Itt a gén-diverzifikálás nehezen térképezhető. Ám lényegesen más, s egyértelműbb statisztikailag a helyzet a géncentrumokkal... A géncentrum haplotípussal – annak százalékos előfordulásával - leábrázolható. R1a emberi y-kromoszóma egyes definiálható szerelvénycsoportjában lévő (lokalizált) *haplocsoport* esetében pl. ez egy „piskóta-szerű”-en Eurázsia-térképre felrajzolható alakzat. Ennek egyik „kiszélesedése” e tájékon - azaz nyugaton van. Ez fel a Ladoga-tóig le a Szarmata síkság, mifelénk a Tisza és Prut felső hegyes, havasi eredése; elvékonyodása pedig a Kaukázus É-Ny-i keskeny völgyeiben (kb. *svan*, *balkár* vidék), a keleti kiszélesedésében pedig Hunza, Gilgit: ÉK-Pakisztán, Turfáni-mélyedés, illetve Tuva vidékén. A folyamat időtartományát tekintve 7000 év alatt, azaz úgy Kr. e 17 000-10 000 között jöhetett létre (mármint az R1a diverzifikálódása biodiverzitás-jelleggel), s képződött az M17-hez köthető ún. R1a1 haplotípus-„verticillum” Kr e 10 000-re újabb biodiverzitási lépés mutációval). Itt jelent meg az R1a1a1 a keleti (*szkíta, daka-királyi család, szaka, tochar*) végen s az R1a1a7 haplocsoport - a szarmát Ny-i „végen”. Starbo forrásai (már a historikumból feljegyezvén: Herodotosz, Ptoleimaios) szerint a két népesség még egy azonos – azaz minimális dialektusbéli eltéréssel – közös /!/ nyelvet beszélt. (Mai kutatók közül a neves barátom Bakay Kornél véleménye is ez.)

A „Szkíta-sáv” nem volt mindeddig benne a szakmai szóhasználatban. Kérdésként már közleedtünk hozzá, mégpedig a *gyepű-probléma történeti-földrajzi* fejtegetése okán. Melyik is volt a világ legkiterjedtebb gyepűje? Nos, a – pontosan a dolgozat-címben megidézett – ún. „szkíta sávban” erre a kérdésre - az Északi és Déli Nagy gyepük rendszerében ez a világos válasz majd megtalálható. Északon Bajkáltól északabbra (ilyen családfők vannak a tuvai nyelvben mint: Szeret), délen a Tangut királyságtól délebbre, délkeletre Kína felé - maga a *Mongol Gobi*...

Van-e a gyepük melletti településeknek, településszerkezeteknek, településhalmoknak, háztípusoknak, védelmi-rendszer *típusoknak* valamiféle egyezése? Pl. ház-alaprajzok, házhomlokzatok. Háztoldalékok és alkotórészletek, ornamensek tekintetében? Ezt az un. tárgyi

¹ Feledvén: hogy Kelet-Szlovákiában bújva túlvészeli hun falvak voltak, sőt Anonymus Délen még szkítákról is ír itt. Inkább higgyünk a mesternek, Anonymusnak, mint a szláv *dákóromanistáknak*.

néprajzi - kutatás eléggé hűen kikutathatja mind egyes eltéréseiben, mind hasonlóságaiban, ill. akár egyezéseiben.

1. Bevezető a „Nagy Selyemút” néhány lehetséges magyarázatához.

A bevezetőben mindjárt praktikusán fölmerülhet a kérdés

- A. Kereskedelmi-network rész,
- B. Kultúra-gondolkodás-mentalitás-zene (Pl. Hunza- völgyi *durár*, Balkár-völgyek hegedűje, főleg furulya, Utóbbi Juhász Z. 2010, Ill. Horváth I. 1990-Daur, Xibo, Evenki Oroqen, Ujgur -Yugur, Kazak népzene). A hangszerek valószínűleg nem voltak kereskedelmi eszközök, inkább „afféle liturgikusak”
- C. Innováció (főleg metallurgiai, fegyverkészítési) meghatározó folyosója nevezetesen a kelet, centrális Ázsia és a Kínai Birodalom számára?
- D. Hadi út (ez volt-e – csupán - a Nagy Selyemút?)
- E. vagy egyéb számosféle nagy lehetőség adódik (gén-áramlási/*drift/flow* „szkítagen” folyosó, vándorlási ökológiai zöld folyosó², népességrobbanások folyosója, stb... Sőt, egyáltalán a képletbe – „Nagy Selyem út”- beléphetnek a „kulturális gének” a *fének*??

Ha az ad. B. és ad. D. feltétel adott, akkor visszamehetünk a „vonaldíszes cserépedény”, vagy legalább a Yannaja horizont „elé”, tehát éppenséggel az Andronovó-kor mögé a prehistorikumba. (Yannaja azaz, Kr. e. 4500 mögé). Ámde ha nem, akkor maradjunk meg csak Julianus és Marco Polo idejében, itt, a XII- XIII századokban kezdődő időszakban.

A. Kereskedelem és Antropológia. Az Andronovói kultúra (a kazah sztyeppektől az Altáj térségig) amely a Centrális Ázsia kapujának tekinthető úgy embertanilag, nyelvileg (irod. 17, 18, 19), mint földrajzilag (geomorfológia, hydrogeográfia, (Irodalom: 18, 19) igen jelentős hatással volt ránk (Felső-Tisza-vidék, tán' Nagykunok, és Besenyők) e táj *brachicephal* jellegű koponyaelrendezése jellemző Szöllősi Kálmán szerint). Centrumban: Közép-Kazah sztyeppe, Altáj, Pamír közötti hegyes-magashegyi térség. Ma ui. nem Oroszország/Szovjetunió, hanem annak utódállamaihoz sorolandó immár. A ma leginkább reflektorfénybe kerülő alkalmazott antropológiai tudomány a humán-genetika. Jelenleg anatómiai részletekhez (testmagasság, koponyaforma, hajszín) még nem mindig rendelhető, de vannak mára feltérképezett (géntérkép!) úgynevezett „marker” tulajdonságok (liszt- és tejérzékenység, vérszegénységre való hajlam, allergia, stb). Mégpedig pontos markeres-mutáns-helyekhez kötve.

1. **Humán-genetika.** A folyosó meglétét - úgy tűnik - alátámasztja az emberi genetika. A Kaukázus nemcsak történetileg, de genetikailag, néperedetileg is fontos tér-rész. Nemcsak hogy, mint kiemelkedő hegylánc elválaszt, de népeket mégis összeköt.

² A gerinctelen markerállatok között pl. Díszbogarak előfordulása erdő-sztyeppe domináns fajokon pl. ürmökön, púzsítfűfélék előfordulása u.itt *Festuca*, *Molinia*(?), *Stipa* pászítfű genuszok, sásfélék (lappangó sás) *Carex humilis*). Szegfűk előfordulása (Királykői szegfű) de virágmotívum is, Liliomfélékből hagymások előfordulása (Turkmenisztáni hagyma), Tulipánok (*Tulipa silvestris*?, *Tulipa hungarica*), de e virágmotívum /!/ is, végül virágtalanoknál nem gyakori migrációs marker egyes páfrányfélék előfordulása (*Polypodium baronii*/Syn.*Drynaria sinica*, Syn: *Dryopteris magna*, Syn.*Ctenitis magna*- szkíta páfrány, esetleg a *Cetterach-pikkely* páfrány rokonsági köre Himalájától az Atlanticumig).

Átjáróin, folyósóin régóta folyt történelmi, különösen pedig régészeti kutatás (Irodalom: 1), ma a havasi átjárókon, történelmi folyósókon történő génáramlást (R1a haplotípust és alakzatait) annak „ún driftjét” elemzik, térképezik. Tovább keletre haladva eljutunk az Altáj térrészben lévő **Andronovóhoz**.

Andronovo (a szkíta/?/ R1a1a „gén” terjedése egyöntetű sávban Kazah szteppéktől az Altájig (R1a1a1g, és R1a1a1h és számosan – itt nem részletezhető - szubkládjai), nyugatra szaggatottan a Kaukázusban és onnan még tovább Ny-ra), **mindez ’egyöntetű sáv’** ahhoz az ún. R1a1a1-hez (subclade) sorolható, amely magában foglalja a szkíta síkság egy – nem is kicsiny – részletét. (A Don vízgyűjtőjének K-i és D-i részét, valamint Volga vízgyűjtőjének ugyancsak K-i és Di részét.) Érdekes módon azok a **Balkárok**, akik a hegyjáró, világutazó, Kaukázus-kutató Déchy Mór szerint rokonaink, szaggatottan, azaz völgyenként – de szintén ide soroltatnak a Kaukázus É-i részének egyes helyein. Még egy adat: ők konkrét kontaktusban álltak (harcoltak) a Svan-néppel, melynek országában is - elszórta igaz, - de magyar nevek lelhetők fel (Kunmadzsar³, H’Ingri- (H)ungri folyó- erről később).

A nyugatabbi R1a1a7 – ez is az *R1a európai ősgén* (régí nevezéktanban Eu19-es haplocsoport) diverzifikációja (genetikai diverzitás), leginkább a lengyel - Szarmát sík területén van⁴ fókuszálva. Fel egész a finnségi Ladogáig. Tehát nem annyira a fentebb vázlatosan taglalt – „szkíta síkon”, noha ezt tagadják a szlovákok, lengyelek, sőt a szerbek is. (Az utóbbiak 2008-tól.)

A Kaukázusban, annak is az É-i lejtős részén (Kubán-vidék) az R1a1a1 ugyan előfordul, valószínű vegyítve az R1a1a7-el, de még inkább völgyenként különbözve, de főleg a Krímre⁵ koncentrálna. Völgyenkénti végzett mérésekkel tehát lehet és kell is ellenőrizni e feltételezést. Annál is inkább, mert az R1a1 őshaplotípus-alapcsoport gyakorisága váratlanul megnő a Kaukázusban.

Áttekintve a Kubántól - Volga folyótól K-re, a minket érintő R1a1a1 (**Andronovó**, de Tochár, Ujgur) jelentős, attól Ny-ra a szarmát síkra pedig jellemző R1a1a7 ez adja a domináns,

³ Madzsar lehetséges hogy férfinév volt (Magor) (úgy vezeték, mint keresztnév/ ma Megyer), de nem lehetetlen hogy néperedetre utal (Méd?). Ám az Árpádházi királyok alatt hivatalos jelentésekben, pecséten, okiratokban nem szerepel népnévünként csak előtte (dentu-madszar) és utána. Érdekes hogy földrajzi névben”lopakodva mintegy” egy nyomon végig előfordul („szkíta sáv”, de mint sajátosan földrajzi toposzok neve). Személynévként I kevesebbszer található fel a Kárpát-medencében és nevezetesen az Árpádházi korú okiratokban (3001- ig). Igazolás: Madzsar Unueb, Macsara, Kunmadzsar, Burgun Madzsari, Mukhuri, Modzsiri, Magharoskan, Maghraoni, Makhura, Madzar jeri, Madzsar Garaolan-Macar Quaraoglou, Madzsarli, Madzarly ’Szkítia major’ területén helynévként sorol a Kaukázustól a Centrál Ázsiáig haladva e felsorolásban. Maghar- thag (törökül ejtsd Magyarhar Dag) Altájban, Idevonatkozó, azaz kaukázusi forr.: Paulinus „Zárdajegyzéke” s Németh Gyula után. Személynév csak egy akadt Európában a a Korai-Keleten, nevezetesen Madzsar- itt is mint csángó családnév - valószínű férfinévből eredeztetve.

⁴ R1a1a7N(Underhill et. al.) azaz N sub-sub clade (lengyel nevezéktanból), és R1a1a7P (Underhill et. al.); azaz P sub sub clade(lengyel nevezéktanból) diverzifikációra különítették el (humán biodiverzitás)

⁵ A krimi kunság (jelentős *kipcak* lényegi elemekkel) feltételezhetően elnyomta - az Aranyhorda kora óta - az ott lakó ősi turáni besenyőséget, Onogur-jellegű törökséget, és a kései hunságot populációgenetikailag is.

- kivéve a „sávós-jellegű” észak kaukázusi völgyi - mintázódást. A „TAT” – azaz urali-kámai-géncsoport itt teljesen hiányzik. (A Kaukázusban.)

2. **Történelem ide-vonatkozó tanúságai.** A történelemben (Ukrán, orosz kutatók szerint főleg) a metallurgia történelme azt állítja, hogy a fő stratégiai fémbányák az írott történelem (e térségre a *Kievi krónika*) előtt az Uralban voltak. De egyes jelek szerint a *szván/svan* -népek birtokában is lehettek ezüst, és aranybányák az Elbrusz körzetében. Ám lehet, hogy csak az ércet mosók és bányászok voltak az urali „TAT-H” nevű géncsoport hordozói, a metallurgiai fejlesztők és szállítók - *Andronovó* – illetőleg *Afanaszjevo* - átvehették tőlük a nemesfémeket a Káspji-tenger, vagy inkább az Aral-tó északi részein.

B. Az „Innovációs utak” és a geográfiai-botanika, Biogeográfia.

Az ilyen sajátos vetületű – életföldrajzi alapozású történelem azt vetíti mielőnk, hogy az erdős-sztyeppe sáv volt a turániak mozgási sávja, Andronovótól egészen Erdélyig, sőt talán a Fertőtőig.

Utóbbi, azaz a hazai terjedési szakaszon mindezt az Ős-Mátra elv taglalja. Ezt most itt nem tárgyalhatjuk. Viszont tudnivaló, hogy igen jelentős botanikusok támogatják, támasztják alá e teóriát (Zólyomi, B. : lösztölgyes, molyhos- tatárjuharos tölgyes, kocsányos tölgyessel létesült erős-sztyeppe), Soó, R.: Erdélyi tudós- erdő-sztyeppe homokon (árvalányhaj-Stipa, üröm-Artemisia, csikófark-Ephedra, szegfű-Dianthus); továbbá erdő- sztyeppe löszön. utóbbiak (törpemandula, , Tátorján, Gyöngyvesző (sorra: *Prunus tenella*, *Crambe tatarica*, *Spirea crenata*). Ide sorolnak az Ős-Mátra erdős-sziklai gyepei (*Festuca pseudodalmatica*, *Cettarach officinalis*, *Asplenium ruta-muraria*, *Asplenium septentrionale*) *karsztbokr- szerű* erdei.

A *keletre Herczynáról* (értsük ez alatt a Harz-hegységet) eső „végeken” már boróka (*Juniperus*), sőt Csikófark állomány volt (*Ephedra*), - már eredetileg. Továbbá a Hercynától nyugatra eső vidékeken a jelentős atlanti felmelegedések akár mediterrán fajokat is „becsalogattak” (*Himantoglossum adriaticum*-nevű csodás orchidea). Hasonló táj keletkezhetett akkoriban itt, mint ma a Hyrcania erdőrendszere (Strabón leírása/XI. Könyv) mégpedig a Kaspi-tenger partjainál. Ettől keletre szúrós növények vették át az „uralmat” (tevetővis cserje 2-3 faja, és *Eleagnus*ok, *Saxaulok*, már Kazahsztánban), de nyugatra, - azaz a vegyes erdőkben (tisza, jegenyefenyő) *Quercus pontica*, *Quercus castaneifolia* (tölgyek), de gesztenye, dió, tisza, mogoró, hárserdők díszlettek. Még nyugatabbra, - azaz a Szub-Kárpátokig - hamvas tölgy, kocsányos tölgy (*Quercus pedunculiflora*, *Quercus robur*). A Kárpátoktól (Dicsőszentmárton, -de Krím-félsziget is! kocsányos tölgy (*Quercus petraea*) és tatárjuhar erdők, mégpedig mezei juharral és molyhos, valamint – fel Ausztriáig - csertölgygel keverve (*Quercus pubescens*, *Quercus cerris*). Ez utóbbiak kihangsúlyozása nem felesleges, ugyanis makk-állományuk (*Bihareredő*) a takarmányozásban, erdei legeltetéskor a nagyállattartásban volt igencsak jelentős. E térség fű-nemei (*Poa pratensis*, *Festuca gigantea*, *Molinia* sp. főleg utóbbinál a *coureula-csoport*) a téli takarmányozásban -, azaz a kényszer-teletetéseknél nyertek kifejezetten nagyobb jelentőséget, mint a „Keleti Végeken” található barázdált csenkesz „*Festuca rupicola*”, *Festuca ovina* (Juhcsenkesz), *Festuca valesiaca* (Keskenylevelű csenkesz), valamint árvalányhajok (*Stipa* *genus* féltucatnyi faja: nálunk és

Erdélyben: *Stipa capillata*, *S. dasyphylla*, *S. Joanniis*, *S. pennata*, *S. pulcherrima*, *S. sabulosa*, *S. stenophylla*, *S. tirsia*), keleten *S. arabica* /Afganisztán, *S. baicaliensis* É-on és Mongoliában,, *S. lessingiana*, *S. lingua*, *S. sareptana*, utóbbi *Festuca valesiacaval*.) (Irodalom: 7,8.).

Az állatokat csontmaradványaik (teve, vadszamar) újabban madárcsontok, a növényeket pedig szerves, illetve szervetlen lerakódásokból – előbbit palinológiával (pollenanalízis) - útján hihetetlen pontossággal lehet kronológiailag azonosítani.

A kutak körzetét félrideg, rideg tartást végletes esetektől a normál állapotig, bebiztosító táli-menhelyek, telepek, falvak(?) szikkasztó-emésztő gödreinek feltárásával együttesen „nyomozzák”. Ezek feltárása szintén komoly támpont, - de főleg a búza, árpa, rozs fajokra és terjedésükre, domesztikációjukra (*Triticum*, *Avena*, *Secale*, *Hordeum*). Az árpa és a köles keleti (Kaukázus- Szub-Kaukázus), a zab a rozs, a köles Nyugati-Kaukázusi eredetű, azaz a Kínai Szent Birodalmat a fent vázolt útvonalon – azaz a Szamarkandi „Vaskapun” és a Tunhuangi kapun, Hexi-Corridoron áthaladva érték el a gabonaneműek, - az addig rizsfogyasztó populációkat. Egyes - csak vélelmezhető és nem bizonyítható – rostos sarjűfű-takarmányok (*Molinia*) - legeltetéssel, abrakoltatással Nyugatról érhetett el (a Vend-Vidékről a *Molinia*) a keleti kapukat. (Irodalom. 8.). de a fent említett fő emberi étel-növények, árpa és a köles kezdetben – meg a többi is – nyugatról érhetett le Tunhuangot, s nem lehetetlen hogy éppen ezen a folyosón. Ennek „innovációs régészete” (Pékiparé) egy külön szakág, amely igencsak jelentős eredményeket hozott a sinológiában.

Ez elsősorban tehát nem egy hadiút volt. Innovációs, geopolitika, olykor - ha „promocionálták” nyilván kereskedelmi út is volt. Ez tehát egy *működő rendszer*. A rendszert olyan kvalitású vezetők működtették, mint Atila „emperor”, a historikumból. Kimmerek (Strabón) vagy éppenséggel a Királyi Szkíták!

C .Hadiút- vagy genetikai - vagy pedig innovációs folyosó? A levéltári adatok tükrében. A növényi „ős-régészet”, az állati paleontológia, a történeti-földrajz, de különösen is a régészet mellett az újabb keletű arab, török, perzsa, laterán/vatikáni(!), sőt szláv történeti-források is felsorakoznak az ősi kínai, szanszkrit, ujjur, mongol, török, perzsa, grúz, örmény, buddhista fejedelmi és mandzsu „császári” iratok mellé.

Idővel az ősi változatú grúz könyvtárányag megértésével talán előkerülnek a levéltárakból számunkra igen jelentős gyógynövények (Georgiai- i, Bukhara-i, Istfahan-i, Kaukázus-i „Grúz hadiút”-menti, Kijev-i, egyéb kolostorok) listái is. Ezeket a fejedelmi kolostor-telepítések részben hadi utakon (pl. Árpád-házi II. András királyunk hadjáratai alatt pl. grúz fegyvertársaink) szerezhették be.

Alig volt kutatónk, aki (*Schütz Ödön*, *Istvánovits Márton*) évtizedeket tudott eltölteni Kaukázusban (pl. Jereváni Áll. Könyvtár) célzott oklevélkutatással. A hattitákat és sumérokat jobban átkutatták itt, mint minket, azaz a turáni népek dolgait - s ehhez járult továbbá, hogy létezett a grúz és az örmény írásnak egy régebbi – archaizáló – azaz talán még a szír behatás előtti - formája, amelyet még alig ismerünk, de amely jobban „idevágna” (Pl. Colchisz-i

irodalom, vagy szkíta(!) püspökök, és XXII. János pápa korabeli levelei, körlevelei) titkaival. Csak ezek a kutatások dönthetik el, hogy ez egy „pacifizált” folyosó volt, vagy pedig az íjlesztő népek csatároztak szüntelenül rajta. Mindenesetre a fent vázolt jelek az előbbieket valószínűsítik inkább.

Következtetés: A „szkíta sáv” elve, ma tán még kissé vitatott. Sok irányból mégis megerősítést kapni e téria felől. Mégpedig képzett történészekről (Obrusánszky B., 2012, személyes közlés, doc. levélben). Akik a finnugrizmus elvét vallják azok nem is annyira, (későbbben kifejtem,) élesen antagonisták, - e látásmódhoz képest. A vitát még azokkal is kissé nehezkesebb oldani, kik ún. *Etruszk-os vonalat követnek*, vagyis azt tételezik fel, hogy az Alpok és a Kárpátok térségében kialakult egy teoretikus ősgén, ősnemzet, ősnyelv. Ami „nyilván” magyar. (K-Alpok térségére N Michalengelo). Mesterházy Zsolt kronológiai közelítő jellegű kutatásai megoldást hozhatnak e téren is. (Irodalom: 10.) Anélkül hogy nyelvészkedésbe fognánk, az alábbi népneveket mégis nyelvcsoporthoz szerint különítik el (finnség, törökség, perzsák, s végül , de nem utoljára turániak - azaz hun-szkíta - s *íjlesztők*/ kb. öt- hat – még nem teljesen definiált népcsoport). Ezt tehát célszerű követni.

Finnugristák szerint a finnség leginkább észak felé mozgott Ladoga-tóig és attól, mi pedig az „ugorok” valahol az Ural-hegység – alacsonyodó gerincű - derekán. Így tán’ még elfér egy tangenciális „találkozás” is, és szerintem – néhány nemzetségnél – talán így is van ez. Esetleg valószínűsíthető türk támadásoktól (esetleg mongoloid rassz egyéb elemei, kipcsák-török, kelet-mongol) behúzódhattunk az erdős-sztyeppéből az erdőövezetbe, ahol Nyugaton a kelták, kissé Keletebbre a finnság mozgott. Ezt most itt külön nem részletezném, de a lényeg az, hogy a keltákkal nem is annyira, de inkább a finnséggel olykor szót válthattunk. Mi nem támadtuk feleslegesen őket, s ők sem irritáltak minket feleslegesen. El voltak foglalva azzal a politikájukkal, hogy a *proto-szlávokat* adófizetésre szorítsák. Ez egyfajta szimbiózist is hozhatott ideig-óráig a finnság és a turáni népek között. Számos szó így került a nyelvünkbe, de vérvonal alig.⁶

A finnugristákkal – ha a nyelvcsereben tárgyalnánk - bizonyos élethelyzetekre vonatkozóan (erdei munkálatok, halász és gyűjtögető készségek, téli zsákmányszerző tevékenység) akkor tulajdonképpen nincs is elmérgesedő vita. (Ám nem könnyen lehet belátni, hogy miért is kell 2012 re 150 millió Ft-ot herdálni finnugrisztikára. Gondolok itt a balatoni Siófok-i Konferencia megrendezésére e pénzsűke-időben!)

Iranisták.

⁶ Ugor- könnyen meglehet egy *munkanév*, még *munkahipotézis*nek sem jöhet számításba ugyanis. Egyetlen forrása a kievi jegyzőkönyven található. A Fuldai Évkönyv már nem említi. Egy Iráni, Iraki határon lévő vádi (sivatagi völgy) neve a Vádi-Ugor. Az *ugor* szó okiratban csakis egy helyen áll, és tévesen. Egy novgorodi író tévesen írhatta át – az alakuló orosz betűrendre - a Kievet érintő fejedelmi levelezésben az On/ogur (On/ugor összetett szó második részét. (A nyelvi jelenséget Vö. szótagra- fekete, fekete; tenyere, Terenye; mássalhangzóra csinadratta, csinnadratta; végezetül magánhangzóra kácsa/o/k/, kacsák). Sajnos ez – bátran mondhatni nevetséges - forma került a be nyelvészi , később még jóval sajnálatosabban a történészi szemléletbe.

Az ókori görög és moesia-pontusi források jelentős különbséget tesznek szkíta és perzsa mentalitás között. Strabó is megemlíti *Geographica*-jában hogy a szakáknál, és a szogdoknál menedéket keresett egy a hellenizált perzsáktól megszökött tábornok. Ugyanitt, ugyancsak egyetlen állítás nem hangzik el, hogy a szkíta és a perzsa nyelv rokon lenne. A szökevény vagy a szogd nyelvet használta vagy a tolmácsot...

Az ezen a téren elkövetet csúsztatás még tehát a *sumirnél* is jóval nagyobb házi-veszedelem. Nyelvészeti – főleg szegedi őstörténészi - „kiválóságai” azzal traktálják a hallgatókat, hogy a dagesztáni és mai azeri területeken – egykor valóban bizonyítottan - élő szavárd magyarok szolgálkületű, úgymond „szolganépei”, majd beházasodói voltak a perzsáknak. Ők egyszerűen nem látják be, hogy pl. a székelyek törzse(i) sem voltak soha szolganépe a magyar királyságnak, ill. ha Mária Terézia ebbéli törekvésekre merészkedett is otrombán, - vérfürdő lett a vége. (Madéfalvi veszedelem.) A hun-török kapcsolatból (utóbbi onogurságtól) vehettek át ugyan a perzsák szavakat *méd* (*mad?*, *madjar?*) és *feltételezhető partus* közvetítéssel, és nem pedig megfordítva.

A. „szkíta sáv” a Fekete-tenger Dobrudzsai-Krimi részeitől a Bajkálig terjedt a Fekete- és a Kaspi tengereket É-ről nézve *felében–harmadába metszve*, de a Káspikumot É-ről, ÉK-ről kerülve, s innen az Aralt, Balhast, Bajkált uralva. Az erre „komplementer” helyzetű *úgymond*,

B. azaz iráni „sáv” Trákia Keleti felétől (Drinápoly), Anatólián, Hyrcanián, Iránon, a Szogd területek déli részén, Baktrián, Pamiron át terjedt Tochar földig. Összefutott az előbbivel. Mindez egy orosz történeti atlaszból való megközelítés. Térképészetileg tekintve tehát éppenséggel a szkíta és a semita-hamita kulturális internacionálé-k (*Termékeny félhold*: kusiták, arameusok, de egyiptomiak, asszirok, sumérok, koptok lakták) közé ékelődik a „perzsa sáv.”

Az. Ad. A tranzitus (A és B között) helyzetben korai Kimmerek, Szakák, Szogdok, K'halk'hal, talán a korai Hurrik, és talán a korai Hettiták voltak. (Tokhárt/Turfánt és főképpen Hattust ide is oda is sorolják, van aki a szkítákhoz teszi őket.)

Az Ad B. tranzitus helyzetben (válasz-összekötő zóna a „termékeny félhold felé” Parthia, Médek, Amoriták, valamint Akkád voltak.

(Megjegyzés kívánczik ide: A Kaukázus hegység szerepe nőni látszik (Géncentrum- Főleg észak), ezért a *Majkop* és az *Urartu* szerepe felértékelődni látszik egyes örmény kutatók szemében).

Mindvégig Tranzisztens-Tranzitus helyzetben

Turkisták. Vámbéry Ármin következtetéseiből és szótárából levont történelmi „igazság”. Ennek igazság-magva annyi csupán, hogy vagy hétszer-nyolcszor voltunk kontaktusban a türkökkel és az újtörökökkel is. Ide, utóbbiba tartozik a *Krimi Aranyhorda* egyes népcsoportosulása is. Valóban csoda-e hogy eközben nem vettünk át tőlük szavakat? Kemény harcaik voltak a finnugristákkal („ugor-török háború”) az igaz, de fontoljuk meg hogy pl., Szentkatolnai Bálint Gábor szerint két „szikla-fok” - azaz a finnségi és a törökségi - közt hanyódik őstörténetünk törekeny sajkája.

Turanisták: Szkíták. Strabó, Herodotosz, Ptoleimaiosz a szarmatát, szkítát egy népcsoportnak tekintik. Sokan – egyre többen - a *Szarmatát, Szkítát s a Hunt* is (Stein A., Szentkatolnai, László Gy., Obrusánszky B.). Az első nyugatabbra, a másik keletebbre települt. Ma itt is – az akadémiai rögződésekkel ellentétben - hasonlóan gondolkodnak (Legjelesebben: László Gyula). Ő, igaz kezdetben törökös elgondolások felé hajlott, de a végén sziklaszilárdan kikötött a turáni eszme körébe vont szauormata-szarmata-szkíta-hun-onogur-magyar (Irodalom: 6) folytonosság mellett - még hozzá az egzakt – csonttani – mérésekkel dolgozó terepi régészet módszereivel. Tán mai legjobb követője a történész Dr. Obrusánszky Borbála. Ő - történész kutató léte, történészileg, (de régészetileg és nyelvészileg) Szentkatolnai Bálint Gábor, nyelvészileg, régészetileg; régészetileg pedig László Gyula nyomdokain halad. Így jelenleg a Kaukázus egyre érdekesebbé váló kérdéseit tárja fel, főleg azeri, (és dagesztáni) tudósokkal a „szkíta sávot” vizsgálja.

D. A „szkíta sávot” azonban nem igazán ez, – a kaukázusi híd (*Terek-folyó Vaskapu-szerűen szűk völgye*, és azeri folyóvölgyek, irodalom:1, 11,12) – völgy – és erődrendszere támasztja alá a nagyközönség előtt, hanem maga a „Nagy Selyem Út” kétségtelen, letagadhatatlan megléte, melyet Sven Hedin (Irodalom: 16, 17), és főleg lord Stein Aurél (13,14,15) kutatásai hoztak leginkább az érdeklődés központjába. (A nevezetes könyvtár - *Tun(g)huang* kapcsán például). A Stein Aurél-i kutatások demográfiai elemzést is hoztak (turfáni, tarimi népelhalás - *„Ázsia Halott Szíve*- drámáját hozta.” (Irodalom. 15). Az iszlám hódítás is terjesztette a sivatagot a pusztaságot, még a mogul is kezdetben. Mindezek ellenére pl. számos buddhista közösség is fennmaradt a Kaukázus körzetéig. Sajnos e közösségek genetikai vizsgálata még nem történt meg. A sors fura fintora talán az, hogy nem csak a hidrogénbomba „atyja” volt magyar, de a „Nagy Selyem Út”-é (*The Great Silk Road*) is...

Végső Konklúzió

E feltételezett „Szkíta sáv” pediglen volt. E sáv létét hatos/ötös bizonyíték-láncolat kauzabilisen alapozza meg. 1. genetika, 2. erdő-sztyeppe, mint „zöld”- áramlási (drift) - folyosó, 3. *szkíta mentalitás*-gondolkodás, erkölcs, 4. szkíta kultúra-kurgán, 5. rítus: „*Tengri*” *ornamentika*, 6. zenei rítus matematizálható valóságtartalma, 7. gyógyászat-gyógynövények, 8. paleoklímatológia, 9. paleohidrológia, 10. turul mitológia (követhető egészen az Altáj-hegységig).

A sáv az innovációt felgyorsította nem csak antropológiai adottsága miatt (A **szkíták**, **andronovói**-ak, K’hal-K’hal - urartuiak, majkopiak) a fém-népe voltak.

E sáv valahogy összekapcsolható az Ősmátra elmélettel (Magyar Középhegység déli hegylábi erdősztyeppe öve, rajta speciális szteppére emlékeztető fajokkal, így pl. /szegfű Északon/Zobor/Mongoliáig, Kínáig; vadtulipán, délen - kb. Debrecentől délre/Mongóliáig, részletezett (mert életteret-keretfeltételt megadó - erdő=/lignosa-társulások/Mandzsuriáig, sőt maguk a vallási és „világi” ornamentisztikai jegyek, /Irodalom: 7,8/, csontleletek, és iparok (vas, szilícium-ásványok) sőt valódi faragványok - ún. *kaptárfülkék*). Ebben a „pástban” tehát igencsak tevékenyen, hatékonyan – azaz mai szóval innovatívan – mi is ott mozogtunk. (Irodalom: 3,7,8,10).

Testvérnépek nyilván segítettek, különben ebben az innovációban nem vehetett volna részt válllvetve a turáni népcsalád szövetsége. Alapjaiban tehát nem török irányítású, és nem is perzsa eredeztethetőségű (*szasszanida* fennhatóságú) – de öntörvényekkel bíró rendszer volt. (Erre figyelmeztetett Szentkatolnai Bálint G. nyelvészeti, de egyben”profetikus” tisztaságú meglátása is, amit az akadémikus körök elvetettek). Kis ideig a virágzó Szasszanida uralom (Irán), arabok, mogulok, mongolok, nagyobb időn át a Kína-i (Gansu, - ún.”Hexi”-korridor, Obrisánszky B. 2006,) sőt mandzsu ellenőrzés volt olykor - érezhető felette. Később Kína brutális egyeduralmát a Szovjet-hegemónok – és „jogutódaik” – minősíthetetlen birodalmi szemlélete (ld.: szibériaiak sorsa) váltotta fel (l. Ny-Mongólia sorsa napjainkig). Ettől sorvadt, mégpedig kiemelten és főleg középen, és a Kaukázus egyes előterein a *Nagy Selyem Útvonal* mindkét (!) ága.

Régészeti, nyelvészeti, biogeográfiai, ornamentisztikai, genetikai, antropológiai eszköztárral feltárul e „Szkíták által szervesített” sáv élete, élettékként való működése. Keleti vége is homályban való kutakodás tárgya. (Szaján hegység, Tuva-törzsi terület, Bajkál. /Irodalom: 11-12/, másutt Altájtól északra, hun-ösvarak, ösvárosok?)

Az is kitűnik, hogy nem annyira a Ny – K irány, hanem ellentételesen, - a K- Ny irány volt a domináns. Igaz néha pulzáló mozgások – már az írott történelem korában – valóban jelentkeztek (Így Kaukázusig a tatárjárás után pl.).

Számunkra jelentős, hogy eurázsiai térben egészen idáig, azaz a centrális helyzetű Pannóniáig (*Pannonia Inferior*, és *Pannonia Superior*) is elért a közvetlen hatása. (Irodalom: 7.8) Ezért nem kell csodálkozni a Karinthia-i és Burgeland-i avar-ringeken (*Hringum Avarorum*), a Saar-vidék-i *Hringum–Hunnorum-on* és kurgánokon, és a Sé/Szombathelyi szkíta arany családmegjelölő-leleten.

S hagytuk, hogy történelmünk eddig szűkkeblű oktatásban, tanügyünkben sorvadozzon. Így „természetes” hogy Pannóniát teljesen rómainak tudtuk be. Mintha itt nem is léteztek volna *jazigok*, *szkíták*, *pannonok*. Sőt termékeny együtt-élésben, olykor koegzisztenciában kelta-szkíta közös kultikus helyek: temetők. Most próbáltuk térben és időben is bővíteni e szemlélet „vitális kapacitálását”. A témában legszívesebben az alábbi írók, leírók, kutatók életművét ajánlom, megjegyezve, hogy az idegen nyelvű cikkelyek, vonatkozások dőlt betűvel találhatók...

Irodalom

1. Boros János: Kaukázus, 1980, Gondolat Kiadó. (benne: Harmatta János-féle lektorálással)
2. Darai Lajos- Cser Ferenc: Nemzeti mítoszok. 2010. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXV/3
3. Iltz Jenő. Pannonia születése. 1993, Enciklopédiai Kiadó. Budapest
4. László Gyula: 1944, A Honfoglaló Magyar Nép élete: Kolozsvár.
5. László Gyula: 1988, Árpád népe Budapest
6. László Gyula: 1979, Emlékezzünk Régiekről (Őseinkre), Budapest
7. László Péter Sándor. 2006, *Pannonia Inferior- Pannonia Superior* (Felső- Pannónia, Alsó - Pannónia). Vajdaság/Zenta. Tanártovábbképzés tananyaga/Kézirat. Bólyai Tehetséggondozó;
8. László Péter Sándor. 2009, és ugyanott,- Ornamentalisztika/Sokszorosított Kézirat
9. László Péter Sándor. 2012. Hadiút volt –e a Nagy Selyemút. Lendva. IN. A Magyar I.és T.forr. III. Magyar Fiatalok határok Nélkül Alap. Lendva.2012. aug. 10-16.
9. Maricz László, Obrusánszky B. 2010, A szkíta népek hitvilága,
10. Mesterházy Zsolt: 2003, A magyar ókor (kelták, szkíták, pártusok, hunok, és magyarok). „Gyepű sorozat”
11. Obrusánszky Borbála: 2010, Hunok a Selyemúton. Budapest
12. Obrusánszky Borbála: 2011, Szkíták, Hunok, Magyarok. Budapest. „Kárpát Műhely”,
13. Stein Aurél: 1928, *Innermost Asia* , Clarendon Press, London
14. Stein Aurél: Ősi ösvényeken Ázsiába, Budapest, 1935.15. Stein Aurél: 1966, Ázsia halott szívében, Budapest,
16. Sven Hedin: 1909, Északi Sarktól a Déli Sarkig. Lampel Kiadó, Budapest, 17. Sven Hedin : 1904-1907, *Sientific results of the Journey in Central-Asia*, Stockholm,
18. Szentkatolnai/ Bálint Gábor,2005, Válogatott írások. /Ed. Zágoni Jenő.
19. Szenkatolnai/ Bálint Gábor: 1875, Jelentés az Oroszországban és Ázsiában tett utazásról MTA. Budapest